

Teemu Hepola

Operaatio E.F. otsikoissa

Suomalaisen ja englanninkielisen lehdistön uutisointia Liinahamarin ja Kirkkoniemen pommituksista 31.7-31.8.1941.

Viikon varrella pommittivat englantilaiset koneet Petsamoa, mikä on herättänyt kummeksumista kautta maailman.

Aamulehti 3.8.1941 "Viikon kuva"

Kandidaatintutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
04.03.2017

1. Johdanto	2
2. Tutkittavat aineistot ja niiden taustat	5
2.1 Suomalaiset sanomalehdet	6
2.2 Suomalaiset rintamalehdet	7
2.3 Englanninkieliset sanomalehdet	8
3. Ensireaktioita pommituksiin 31.7.1941 - 1.8.1941	9
4. Uutisia ulkomailta ja kotoa - lehtien kertaus ulkomaalaisten ja kotimaisten lehtien reaktiosta pommituksiin	14
5. Korjausta edelliseen - kuinka tutkittavat lehdet vastasivat uuteen tietoon	19
6. Yhteenveto	23
7. Lähteet, tutkimuskirjallisuus ja liitteet	25

1. Johdanto

Keskiviikkona 30. heinäkuuta 1941, Englannin kuninkaallinen laivasto toteutti operaatio E.F.:n, jonka tarkoituksena oli pommittaa Kirkkoniemen ja Liinahamarin satamia.¹ Operaatioon osallistui kahden lentotukialuksen (Furious ja Victorious) lisäksi useita tukevia sota-aluksia.² Operaation tarkoituksena oli aiheuttaa tuhoja saksalaisia huoltoaluksia kohtaan jotka toimivat Liinahamarin³ ja Kirkkoniemen⁴ satamissa, mutta hyökkäyksen aiheuttamat vahingot jäivät vähäpätöisiksi.⁵ Kuninkaallisen laivaston virallisen raportin mukaan operaatio epäonnistui selvästi, johtaen suuriin tappioihin.⁶ Operaatioon osallistui englantilaisten puolelta yhteensä 56 erilaista lentokonetta, joista 24 hyökkäsi Liinahamariin menettäen 3 lentokonetta⁷ ja 31 Kirkkoniemeen menettäen 13 konetta.⁸ Saksalaisten varmistetut lentokonemenetykset olivat 3 hävittäjää⁹ sekä yksi Stuka-pommikone.¹⁰ Hyökkäyksestä tekee erityisen mielenkiintoisen se fakta että Suomi ja Englanti eivät olleet sodassa keskenään hyökkäyksen tapahtuessa.¹¹

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten tutkittavat lehdet uutisoivat tästä operaatiosta. Tutkimustehtävänä on siis selvittää miten tutkittavat lehdet uutisoivat Liinahamarin ja Kirkkoniemen pommituksista. Olen valinnut tutkittavaksi neljä suomalaista

¹ Tovey 1941

² Tovey 1941, 3170

³ Liinahamariin viitataan uutisoinnissa usein myös Petsamona, koska Liinahamari oli hyvin lähellä Petsamon kaupunkia, ja kunnankin nimi oli Petsamo. Ks. liite 1, vaikka Petsamon kaupunkia ei ole karttaan merkitty, se sijaitsee suunnilleen Parkkinan eteläpuolella löytyvän tienristeyksen luona.

⁴ Kirkkoniemi sijaitsi saksalaisten miehittämässä Pohjois-Norjassa, lähellä Liinahamaria.

⁵ Tovey 1941, 3172

⁶ Tovey 1941, 3169

⁷ Raportissa kerrotaan 21 koneen palanneen 24:stä, tämän lisäksi 4 oli vaurioitunut.

⁸ Tovey 1941, 3176-3177

⁹ Yksi Me. 109 ja kaksi Me.110

¹⁰ Tovey 1941, 3172, mahdollisia mutta varmistamattomia pudotuksia myös kaksi hävittäjää ja yksi vahingoitettu Stuka.

¹¹ Ruukonen 2010, 67-83

sanomalehteä (*Helsingin Sanomat, Keski-suomalainen, Kansallissosialisti, Aamulehti*), kaksi suomalaista rintamalehteä (*Karjalan Viesti* sekä *Jousimies*) sekä neljä englanninkielistä sanomalehteä (*The Times, The Daily Telegraph, The Manchester Guardian, New York Times*). Erilaisten lähteiden käytön tarkoituksena on saada mahdollisuus uutisoinnin vertailuun. Valinnan kriteerinä ja perusteena on ollut yksinkertaisesti aineiston saatavuus, eikä otannassa ole pyritty tietoisesti tutkimaan erilaisia poliittisia näkökantoja. Tähän kriteerittömyyteen luonnollisena poikkeuksena on pommitusten eri osapuolten edustaminen, suomalaisen ja englantilaisen lehdistön kautta. Aion tutkimuksessa keskittyä etenkin lehtien ensireaktion selvittämiseen, vertailemaan lehtien uutisointia samoista aiheista, tarkastelemaan miten uutisointi muuttui uuden tiedon tultua saataville, sekä uutisoinnin yleiseen "äänensävyyn". Nämä neljä tutkimusaihetta tulevat myös toimimaan tutkimuksen tutkimuskysymyksinä, joiden avulla tarkastelen lähteitä.

Tutkimukseni rajoittuu ajallisesti välille 30.7.1941 - 31.8.1941. Kuten tutkimuksestakin selviää, oli pommituksista uutisointi tullut päätökseensä viimeistään elokuun puolivälissä, joten aikarajan sisälle mahtui paljon suoraan aiheeseen liittyvää uutisointia. Tutkimukseni rakentuu vahvasti alkuperäislähteiden käyttöön lehtiartikkeleiden muodossa, joiden kautta suurin osa tutkimuksen tiedosta on hankittu. Artikkelit joita tarkastelen olen valinnut jos ne käsittelevät pommituksia millään tavalla, vaikka vain sivuhuomiona. En aio selittää jokaista artikkelia ja niiden sisältöä yksityiskohtaisesti, vaan keskityn artikkeleihin joista on eniten apua tutkimuskysymyksiin vastaamisessa ja jotka olen mieltänyt helpoimmiksi tulkita. Tutkimuksessa käytetty alkuperäismateriaali on peräisin kolmesta eri lähteestä: Helsingin Sanomat, Keski-suomalainen ja Aamulehti löytyivät Jyväskylän yliopiston kirjaston mikrofilmikokoelmista, Kansallissosialisti, Karjalan Viesti ja Jousimies ovat peräisin alkuperäiskappalevarastosta samasta kirjastosta sekä englanninkieliset lehdet ovat peräisin jokaisen omasta tietokannasta jotka löytyvät JYKDOK:sta.

Näiden lisäksi ainut alkuperäislähde on Englannin kuninkaallisen laivaston raportti operaatiosta, joka sisältää tarkat selvitykset hyökkäyksistä Kirkkoniemeen ja Liinahamariin, ja jota pidän hyvin luotettavana lähteenä¹² jonka perusteella voin määritellä mitä operaation aikana oikeasti tapahtui, ja jota ensimmäisessä kappaleessa käytinkin operaation yleiskuvauksessa. Tutkimuskirjallisuuteni koostuu teoksista joiden avulla annan jokaisesta tutkittavasta lehdestä lyhyen taustoituksen.

Tutkimusaiheestani ei ole aikaisemmin tehty aiheeseen keskittyvää tutkimusta, mutta suomalaisen sanomalehdistön uutisointia pommituksista käsitellään Tommi Ruokosen vuoden 2010 pro-gradu tutkielmassa "Englanti julistaa sodan", jossa Ruokonen tutkii suomalaisen lehdistön asennoitumista Englantiin ennen ja jälkeen sodanjulistuksen. Tutkimuksesta löytyy kappale joka käsittelee pommituksia lyhyesti¹³, mutta tarkastelu jää sanomalehdistön osalta pintaraapaisuksi. Tutkimukseni on täten käsittäkseni ensimmäinen kerta kun aihetta tutkitaan syvällisemmin. Tutkimuksen hyvin rajallisesta tutkimusaiheesta huolimatta uskon että siitä voi olla hyötyä erityisesti pommitusten tutkimuksessa.

Tutkimuksen rakenne on seuraavanlainen. Ensimmäisessä käsittelykappaleessa esittelen tutkittavat aineistot lyhyen taulukon muodossa sekä niiden taustat ja muuta hyödyllistä tietoa mahdollisuuksien mukaan. Toisen kappaleen tarkoituksena on esittää lehtien ensireaktioita pommituksiin ajalta 31.7.1941 - 1.8.1941. Tämä rajaus on tehty koska kaikkien lehtien ensimmäiset artikkelit aiheesta ilmestyivät tuona aikana. Tämän kappaleen keskeinen tehtävä on siis selvittää lehtien ensireaktiot. Kolmannessa kappaleessa tutkin lehtien valintoja niiden uutisoidessa muiden lehtien artikkeleista. Tämä kappale keskittyy vastaamaan siihen millaisella "äänensävyllä" lehdet uutisoivat

¹² Koska kyseessä on virallinen Englannin laivaston asiakirja, pidän sitä hyvin epätodennäköisenä että raportissa olisi valehdeltu.

¹³ Ruokonen 2010, 26-30

perustuen niiden artikkelivalintoihin. Neljännessä kappaleessa keskityn tutkimaan miten lehdet muuttivat uutisointiaan uuden tiedon tultua esille. Viimeinen kappale sisältää lyhyen yhteenvedon tutkimustuloksista. Kysymystä jolle ei ole omaa kappaletta, miten lehdet uutisoivat samoista aiheista, käsitellään kappaleissa kun sille löytyy hyvä tilaisuus.

2. Tutkittavat aineistot ja niiden taustat

Seuraavassa taulukossa ilmenee tutkimuksessa käytettyjen alkuperäislähteiden määrä. Kaikki artikkelit koskevat Kirkkoniemen ja/tai Liinahamarin pommitusta tai mainitsevat pommitukset, ellei toisin mainita. Yhteensä tutkittuja artikkeleita on 58.

Lehden nimi	Artikkelien määrä
Helsingin Sanomat	8
Keskisuomalainen	7
Kansallissosialisti	2*
Aamulehti	10**
Karjalan Viesti	5
Jousimies	3***
The Times	5
The Daily Telegraph	6
The Manchester Guardian	8
New York Times	4

*Vain toinen artikkeli käsittelee suoraan pommitusta, toisessa puhutaan Englannista.¹⁴

¹⁴ Kansallissosialisti 1.8.1941 "Hallitse, Britannia!"

**Yksi näistä ei ole artikkeli, vaan piirros.¹⁵

***Yksikään artikkeli ei käsittele tutkittuja pommituksia.¹⁶

2.1 Suomalaiset sanomalehdet

Tutkimuksessa on käytetty neljää suomalaista sanomalehteä: Helsingin Sanomat, Keskisuomalainen, Kansallissosialisti sekä Aamulehti.

Helsingin Sanomat, perustettu vuonna 1904¹⁷, on tutkittavista suomalaisista lehdistä suurin, sen levikki oli vuonna 1941 103 245 kappaletta, ja se ilmestyi viikon jokaisena päivänä.¹⁸ Päätoimittajana toimi vuonna 1941 Yrjö Niiniluoto, mutta hänen edeltäjänsä, Eljas Erkko, oli pannut toimeen useita uudistuksia jotka hyödyttivät lehteä, kuten vakituisten kirjeenvaihtajien lähettäminen Lontooseen ja Berliiniin sekä lehden irrottaminen edistyspuolueen politiikasta ja sitoutumattomuuteen siirtyminen.¹⁹

Keskisuomalainen, perustettu 1918, koki sotavuosina suurta levikin kasvua, muun muassa sen takia että se pystyi edistyneellä tekniikallaan ja toimituksellaan vastaamaan kasvavaan kysyntään kilpailijoitaan paremmin, ja enimmäkseen maalaisliittolaisille karjalaisille evakoille Keskisuomalainen oli selvä valinta sen maalaisliittolaisista juurista johtuen.²⁰ Sen levikki oli vuonna 1941 19 238 kappaletta, ja se ilmestyi kuusi kertaa viikossa.²¹

Kansallissosialisti on pienin suomalaisista sanomalehdistä. Perustettu vuonna 1941, lehti lakkautettiin jo 1944, ennen sodan päättymistä. Kansallissosialisti oli suomalaisen kansallissosialismin kalstalaisen suunnan äänenkannattaja ja sen päätoimittajana toimi Yrjö Raikas. Lehden ilmestymistiheys vaihteli, mutta tutkittavalla ajalla se

¹⁵ Aamulehti 3.8.1941 "Viikon Kuva" Kuva näkyy kansilehdessä.

¹⁶ Jousimies 1.8.1941 "Vihollisen lentotoimintaa"; Jousimies 4.8.1941 "14 vihollishävittäjää ammuttu alas"; Jousimies 18.8.1941 "Viholliskoneet"

¹⁷ Tommila 1988, 130

¹⁸ Tommila 1988, 133

¹⁹ Tommila 1988, 130-131

²⁰ Tommila 1988, 324

²¹ Tommila 1988, 326

ilmestyi kerran viikossa, ja sen levikistä ei ole tietoa vuodelta 1941, mutta ottaen huomioon että sen levikit olivat vuonna 1942 9000 kappaletta ja vuonna 1943 11 000 kappaletta, olisi mahdollista tehdä johtopäätös että sen levikki vuonna 1941 oli noin 7000. Sensuuripäällikkö Kustaa Vilkunan mukaan Kansallissosialisti oli äärioikeiston lehdistö kaikkein jyrkin sekä merkittävin.²²

Aamulehti perustettiin 1881 ja on siten vanhin käsiteltävä suomalainen lehti. Lehti edustaa kokoomuslaista näkökantaa, vaikkakin vuoden 1931 päätoimittajanvaihdon mukana lehti pysytteli maltillisella linjalla.²³ Aamulehden levikki oli vuonna 1941 40 518 kappaletta ja ilmestyi joka päivä.²⁴

2.2 Suomalaiset rintamalehdet

Tutkimuksessa on käytetty vain kahta rintamalehteä, Karjalan Viestiä ja Jousimiestä. Näistä Karjalan Viesti osoittautui selvästi hyödyllisemmäksi kuin Jousimies, kuten pian selviää.

Karjalan viesti perustettiin vuonna 1941 Jatkosodan hyökkäysvaiheen alussa. Aluksi nimetty Karjalan Miekaksi, lehti oli tarkoitettu jaettavaksi Aunuksen ja Maaselän ryhmille. Karjalan Viesti tuli olemaan suurin suomalaisten tuottama rintamalehti, jonka levikki oli vuonna 1941 26 000 kappaletta ja parhaimmillaan 30 000 kappaletta vuonna 1942. Lehti luonnollisesti lakkautettiin sodan päätyttyä. Tommilan mukaan lehti ei aivan täysin onnistunut propagandatehtävässään, kun miehistö pystyi helposti havaitsemaan uutisten luonteen. Sotilaat odottivatkin lehden toimivan enemmän viihdekäytössä, ja Päämajan mukaan se onnistui siinä tehtävässä paremmin kuin propagandassa.²⁵

Jousimiehestä ei ole löytynyt paljoa tietoa. Helena Pilkeen teoksessa "Korsu-uutisia" Jousimiehestä löytyy jotain perustietoja. Teoksen mukaan

²² Tommila 1988, 262

²³ Tommila 1988, 13

²⁴ Tommila 1988, 14

²⁵ Tommila 1988, 301

sen levikki oli vuoden 1941 kesäsodan aikana 15 000 kappaletta, ja lehden kerrotaan olleen 3. Tiedotuskomppanian toimittama toiselle armeijakunnalle. Lehden painopaikkana toimi Joensuu, ja se ilmestyi seitsemän kertaa viikossa. Kirjassa ei mainita koska Jousimiestä alettiin painamaan, mutta lehden tuotanto loppui 7.10.1941²⁶. Jousimies on kuitenkin listattu rintamalehdeksi, johon viittaa myös sen levikki.²⁷

2.3 Englanninkieliset sanomalehdet

Tutkimuksen neljä englanninkielistä sanomalehteä ovat The Times, The Daily Telegraph, The Manchester Guardian sekä New York Times.

The Times, joka aloitti vuonna 1785 nimellä The London Universal Register ja muutti nimensä nykyiseen vuonna 1788.²⁸ The Times on tunnettu konservatiivisuudestaan, arvokkuudestaan ja laadukkuudestaan.²⁹ Vuodesta 1923 vuoteen 1941 lehden päätoimittajana toimi Geoffrey Dawson, jonka alaisuudessa The Times tunnetaan erityisesti "appeasement-politiikan" kannatuksesta, eli pyrkimykseen sovittaa kansallissosialistien kanssa. Hänen toimittamansa The Times on kuvailtu jopa "prosaksalaiseksi", koska Dawson tarkoituksellisesti muokkasi kirjeenvaihtajien lähettämiä uutisia pyrkiessään pitämään saksalaiset rauhallisina. Torvisen mukaan Timesin konservatiivinen sovittelupolitiikka olisi jopa antanut Neville Chamberlainille henkistä tukea hänen itsensäkin seuraamassa appeasement-politiikassa. Ulkomailla Timesin uskottiin olevan myös Englannin hallituksen äänitorvi.³⁰

The Daily Telegraph, perustettu 1855, jonka Torvinen nostaa The Timesin ja Guardianin rinnalle englantilaisena laatulehtenä. The Daily Telegraphia pidetään konservatiivien epävirallisena äänenkannattajana.

²⁶ Pilke 2012, 354

²⁷ Pilke 2012, 84

²⁸ Torvinen 1982, 79

²⁹ Torvinen 1982, 78

³⁰ Torvinen 1982, 84-87

Sen suuri levikki on mahdollisesti osasyynä sen suureen kirjeenvaihtajien verkostoon, ja se uutisoi säännöllisesti myös Suomesta.³¹

The Manchester Guardian, nykyisin tunnettu pelkkänä Guardianina, on 1821 perustettu englantilainen lehti. Tätä liberaalista lehteä on pidetty The Times vastapuolena, joka ilmenee muun muassa sen kansallissosialismin suorasta vastustuksesta. Ennen toisen maailmansodan alkamista Euroopasta tulvineita pakolaisia vastustettiin useimmissa lehdissä, mutta Manchester Guardian oli heidän tukenaan.³²

New York Times, perustettu 1851 ja tunnettu alunperin nimellä The New York Daily Times³³, on amerikkalainen sanomalehti, joka on ainakin periaatteessa riippumaton; Torvinen kertoo lehden tukeneen demokraattiehdokasta presidentinvaaleissa kaksi kertaa useammin kuin republikaania, mutta vaihtelua on kuitenkin ollut. Lehteä on pidetty etenkin toisen maailmansodan jälkeen Amerikan äänitorvena³⁴.

3. Ensireaktioita pommituksiin 31.7.1941 - 1.8.1941

Ensimmäiset uutiset Kirkkoniemen ja Liinahamarin pommituksista ovat tulleet yleisön tietoon jo operaatiota seuraavana päivänä. The Times, Aamulehti ja Helsingin Sanomat ovat ensimmäisiä raportoimassa tapahtuneesta 31.7.1941³⁵. Kaikki kolme ovat raportoineet ilmeisesti samaa saksalaislähdettä käyttäen; Aamulehden ja Helsingin Sanomien artikkelien tiedot ovat peräisin Berliinistä STT:n kautta, ja The Times kertoo saaneensa tiedon saksalaisen radiolähetyksen kautta. Tapahtumien yksityiskohdat jäävät tässä vaiheessa vielä vajaavaisiksi, kun artikkeleissa kerrotaan yksinkertaisesti että englantilaiset ovat

³¹ Torvinen 1982, 96

³² Torvinen 1982, 92-94

³³ Torvinen 1982, 189

³⁴ Torvinen 1982, 192-193

³⁵ The Times 31.7.1941 "Allied air attack on Norwegian port"; Aamulehti 31.7.1941 "Englantilainen ilmahyökkäys Pohjois-Norjaan torjuttiin"; Helsingin Sanomat 31.7.1941 "Suuri ilmataistelu Pohjois-Norjassa"

hyökänneet Pohjois-Norjalaiseen satamaan, menettäen useita koneita tässä epäonnistuneessa hyökkäyksessä.

Artikkeleiden samat yksityiskohdat kuitenkin viittaavat samaan lähteeseen; Kaikissa artikkeleissa kerrotaan englantilaisten hyökänneen useissa toisiaan seuranneissa aalloissa sekä venäläisten koneiden olleen myös samaan aikaan liikkeellä. Englantilaisten menetykset vaihtelevat hieman; The Times kertoo 28 koneen tuhoutuneen, kun taas Aamulehti ja Helsingin Sanomat kertovat 27 pudonneesta koneesta. Kyseessä on todennäköisesti yksinkertainen kirjoitusvirhe tai jopa käänös virhe joko suomalaisten tai englantilaisten osalta.

Elokuun ensimmäisenä päivänä pommituksesta uutisointi vilkastuu, ja 15 päivän aikana julkaistua artikkelia kaikissa tutkituissa lehdissä (Lukuunottamatta Jousimiestä) osoittavatkin sen. 1.8.1941 artikkeleissa esiintyy monenlaisia lähteitä. Lähteiden joukossa on Englannin amiralteetin tiedonanto hyökkäyksestä, useita saksalaisten tiedotuksia hyökkäyksestä sekä Suomen viranomaisten tiedotuksia.

Lontoossa Englannin amiralteetin tiedonannosta uutisoivat kaikki sanomalehdet, suomalaiset ja englanninkieliset, mahdollisesti pois lukien Kansallis-socialistin, jonka mukaan Englannin radio on ilmoittanut englantilaisten pommittaneen Liinahamaria³⁶. Tässä amiralteetin tiedonannossa englantilaisten kerrotaan menettäneen 16 konetta ja saksalaisten menettäneen 4 konetta, sekä aiheutetuista tuhoista annetaan yksityiskohtia, kuten Bremse-laivaan saadut kaksi osumaa sekä useita tuhottuja huoltolaivoja ja satamarakennuksia. Verrattuna kuninkaallisen laivaston viralliseen raporttiin³⁷ nämä tiedot näyttävät pitävänsä paikkansa. Amiralteetin tiedonannon kokonaisuudessaan tai tiivistäen on julkaissut The Times³⁸, The Daily Telegraph³⁹, The

³⁶ Kansallis-socialisti 1.8.1941 "Englantilaiset pommittaneet Liinahamaria"

³⁷ Tovey 1941

³⁸ The Times 1.8.1941 "Raids in Far North"

³⁹ The Daily Telegraph 1.8.1941 "British smash at Nazi ships in Scandinavia"

Manchester Guardian⁴⁰ sekä New York Times⁴¹, eli toisinsanoen kaikki englanninkieliset lehdet.

Ei ehkä ole yllättävää että suomalaiset lehdet eivät kaikkia yksityiskohtia kerro amiraliteetin tiedonannosta. Suomalaisten tarjoama osuus tiedonannosta rajoittuu 16 englantilaiseen koneeseen jotka pudotettiin, Helsingin Sanomat jopa kertoo englantilaisten "myöntävän" menettäneensä kyseiset koneet⁴². Keskisuomalainen, Aamulehti ja Karjalan Viesti yksinkertaisesti ilmoittavat amiraliteetin kertovan menettäneensä 16 konetta operaatiossa⁴³. On mahdollista että lisätietoja ei ole tahallaan jätetty pois, vaan ne ovat joutuneet sensuurin uhriksi; Keskisuomalainen ja Aamulehti ilmoittavat saaneensa amiraliteetin tiedonannon STT:n kautta, kun taas Helsingin Sanomat on saanut oman tietonsa kirjeenvaihtajan kautta. Karjalan Viesti ei ilmoita lähdeään muuksi kuin Lontoon. Itsesensuuri on myös mahdollista, mutta ottaen huomioon että Keskisuomalaisen, Aamulehden ja Karjalan Viestin artikkelit ovat miltein identtiset ja siten mahdollisesti suoraan STT:ltä, se on melko epätodennäköistä.

Toisena uutislähteenä ovat toimineet saksalaiset raportit tapahtumasta. Saksan pääesikunnan ja Saksan tietotoimiston tiedonannoista ovat hyvin eriäviä Englannin amiraliteetin todenmukaiseksi todetusta raportista. Pääesikunnan mukaan noin 40 englantilaista konetta hyökkäsivät Kirkkoniemeen, menettäen 28 lentokonetta. Tästä pääesikunnan tiedonannosta on uutisoanut Aamulehti⁴⁴, Keskisuomalainen⁴⁵, Karjalan Viesti⁴⁶, The Manchester Guardian⁴⁷, New York Times⁴⁸ sekä mahdollisesti The Daily Telegraph, joka kertoo vain "saksalaisten

⁴⁰ The Manchester Guardian 1.8.1941 "Fleet air arms attacks two Arctic ports"

⁴¹ New York Times 1.8.1941 "British air fleet strikes in Arctic"

⁴² Helsingin Sanomat 1.8.1941 "Ilmahyökkäys Petsamon satamaa vastaan"

⁴³ Keskisuomalainen 1.8.1941 "Britit pommittaneet Petsamoa"; Aamulehti 1.8.1941 "Englantilaiset pommittaneet Petsamoa"; Karjalan Viesti 1.8.1941 "Hyökkäys Petsamon Liinahamariin"

⁴⁴ Aamulehti 1.8.1941 "Englantilaiset pommittaneet Petsamoa"

⁴⁵ Keskisuomalainen 1.8.1941 "Britit pommittaneet Petsamoa"

⁴⁶ Karjalan Viesti 1.8.1941 "Hyökkäys Petsamon Liinahamariin"

⁴⁷ The Manchester Guardian 1.8.1941 "Fleet air arms attacks two Arctic ports"

⁴⁸ New York Times 1.8.1941 "Germans claim 28 officially"

versiosta” tapahtumasta⁴⁹. Toisin kuin suomalaisten valikoitu versio amiraliteetin raportista, englanninkieliset lehdet näyttävät uutisoineen Saksan päämajan raportista kokonaisuudessaan. Kyseessä saattaa olla yksinkertainen temppu vakuuttaa lukijat englantilaisen oman raportin todellisuudesta näyttämällä heille miten paljon saksalaisten oletettavasti väärätietoinen tai suorastaan valehteleva versio eroaa heidän omastaan. Toki myös suomalaisten päätös kertoa englantilaisten versio tapahtuneesta voi pyrkiä samanlaiseen reaktioon heidän lukijoidensa keskuudessa.

Toisen saksalaisen lähteen, Saksan tietotoimiston, raportissa toistuvat pitkälti samat tiedot kuin päämajan raportissa. Kuten aikaisempi uutinen, tämäkin on tullut STT:n kautta, ja siitä ovatkin uutisoineet vain Helsingin Sanomat⁵⁰, Aamulehti⁵¹ ja Karjalan Viesti⁵². Kummankin lehden artikkeli on identtinen; Siinä kerrotaan täydentäviä Kirkkoniemen pommituksesta, ja siinä toistuvat samat luvut pudotetuille englantilaiskoneille kuin aikaisemmin. Artikkelissa myös huomautetaan miten on huomattavaa että vaikka Saksan ilmavoimat ovat suurimmaksi osaksi itärintamalla, heidän ilmapuolustuksensa on silti murtumaton. Koska artikkeli ei anna mitään lisätietoa tapahtumista, on se varmasti lisätty vain tukemaan aikaisempia väittämiä. Myös Helsingin Sanomat on lisännyt artikkelin joka viittaa samanlaiseen motiiviin⁵³. Tässä artikkelissa jonka kerrotaan olevan peräisin arvovaltaisista saksalaisista sotilaspiireistä, ja siinä annetaan lisätietoja ja vahvistusta aikaisemmille tiedoille. Nämä sotilastahot ovat arvelleet että pudonneiden 28 koneen lisäksi on saattanut joutua tuhon omaksi jopa enemmän englantilaisia koneita. 13 englantilaista kerrotaan myös joutuneen vangiksi.

Suomalaisia lähteitä edustaa valtioneuvoston tiedotuslaitos, jonka tiedot ovat paljon vajaanampia kuin muiden lähteiden. Tästä raportista on

⁴⁹ The Daily Telegraph 1.8.1941 ”British smash at Nazi ships in Scandinavia”

⁵⁰ Helsingin Sanomat 1.8.1941 ”Kirkkoniemessä englantilaiset menettivät 28 konetta”

⁵¹ Aamulehti 1.8.1941 ”Englantilaiset pommittaneet Petsamoaa”

⁵² Karjalan Viesti 1.8.1941 ”Hyökkäys Petsamon Liinahamariin”

⁵³ Helsingin Sanomat 1.8.1941 ”Ilmahyökkäys Petsamon satamaa vastaan”

uutisoitunut Aamulehti⁵⁴ ja Helsingin Sanomat⁵⁵. Raportti on lähetetty artikkelin mukaan molemmille suoraan tiedotuslaitokselta, ja siinä kerrotaan englantilaisten ja venäläisten hyökänneen Liinahamariin, aiheuttaen vähäisiä vaurioita ja menettäneensä useita koneita. Tämä lähde ei tarjoa paljoa uutta tietoa muihin artikkeleihin verrattuna, mutta tässä vaiheessa on hyvä huomauttaa että niin saksalaisten kuin suomalaistenkin väitteistä venäläisten osallisuudesta huolimatta ei Englannin laivaston raportissa mainita koskaan venäläisten olleen osana operaatiota. Tämä venäläisten osallisuuden lisääminen on todennäköisesti osa bolshevikkivastaisuutta, josta tulevilla artikkeleilla on hyviä esimerkkejä, ja jota Kansallissosialisti jo sivusi yhteydessä Englannin kritisointiin artikkelissaan 1.8.1941⁵⁶.

Tämän huomion lisäksi on syytä käsitellä Jousimiehen uutisointi, tai pikemminkin sen puute. Vaikka Jousimieheltä ilmestyi numero 1.8.1941, siinä ei ole mitään mainintaa pommituksista, itse asiassa lehdessä mainitaan että vihollisella ei ole ollut ilmatoimintaa "kotiseudulla"⁵⁷. Jousimies näyttää muutenkin raportoivan ilmahyökkäyksistä⁵⁸, joten on erikoista että näinkin suuri pommitusoperaatio on jäänyt huomiotta. Sensuuri on yksi mahdollinen vastaus, mutta epätodennäköinen ottaen huomioon Karjalan Viestin uutisoinnin aiheesta. Toinen mahdollisuus on että Jousimies keskittyy uutisoimaan sen kohdeyleisön kotipaikkakunnan tapahtumista, mihin myös "kotiseutu" yläpuolella viittaisi. Jousimiehestä puuttuvan tiedon vuoksi on kuitenkin hankala tehdä mitään pysyviä vastauksia.

Suomalaisten lehtien käyttämä suuri lähdekirjo viittaa haluan uutisoida tapahtumasta mahdollisimman paljon. Uutisointiin on otettu mukaan useita näkökantoja, mutta saksalaisten lähteiden antama kuva pommituksista, niiden epäonnistumisista ja suurista tappioista

⁵⁴ Aamulehti 1.8.1941 "Englantilaiset pommittaneet Petsamoaa"

⁵⁵ Helsingin Sanomat 1.8.1941 "Venäläisiä lentokoneita osallistui hyökkäykseen"

⁵⁶ Kansallissosialisti 1.8.1941 "Hallitse, Britannia!"

⁵⁷ Jousimies 1.8.1941 "Vihollisen lentotoimintaa"

⁵⁸ Jousimies 4.8.1941 "14 vihollishävittäjää"; Jousimies 18.8.1941 "Viholliskoneet"

englantilaisille on selvästi suomalaisille paljon mieluisampi näkemys, ottaen huomioon kuinka englantilaiset uutisoivat omista raporteistaan enemmän. Englantilaisten saksalaisiin lähteisiin verrattuna alhaiset arviot tappioista on selvästi liitetty mukaan antamaan saksalaisten arvioille painoarvoa. Onkin todennäköistä että tällainen uutisointi on yleistä myös rintamalla käytyjä taisteluita raportoidessa; Venäläisten omat, jopa koomiset tiedotukset tappioistaan verrattuna suomalaisten tarkempiin ja uskottavampiin arvioihin antavat huonon kuvan venäläisistä (Ja tässä tapauksessa englantilaisista) sekä pönkittävät suomalaisten omakuvaa.

4. Uutisia ulkomailta ja kotoa - lehtien kertaus ulkomaalaisten ja kotimaisten lehtien reaktiosta pommituksiin

Jo 2.8.1941 suomalaiset sanomalehdet alkoivat kertomaan lukijoilleen miten ulkomailla ja muissa kotimaisissa lehdissä oli reagoitu Kirkkoniemen ja Liinahamarin pommituksiin. Aamulehti, Keskisuomalainen, Karjalan Viesti ja Helsingin Sanomat uutisoivat usein samoista artikkeleista, mutta onnistuivat myös uutisoimaan artikkeleista joihin muut lehdet eivät koskeneet. Nämä uutiset on selvästi valittu niiden sopivuudella suomalaiseen uutisointiin aiheesta, ja artikkelit ovatkin kaikki jollain tasolla kriittisiä, jolla on selvästi pyritty osoittamaan maailman tuomitsevuus Englannin toimia vastaan.

Keskisuomalainen⁵⁹, Karjalan Viesti⁶⁰ ja Aamulehti⁶¹ kertovat 2.8.1941 artikkelista joka on julkaistu saksalaislehti "Berliner Börsenzeitung":ssa. Artikkelissa mainitaan että Saksan lehdistö pitää hyökkäystä rikoksena kansainoikeutta vastaan, koska Suomi ja Englanti eivät olleet sodassa hyökkäyksen tapahtumahetkellä. Tästä huolimatta

⁵⁹ Keskisuomalainen 2.8.1941 "Hyökkäys Petsamoon muistuttaa brittien hyökkäyksiä Oraniin ja Dakariin"

⁶⁰ Karjalan Viesti 2.8.1941 "Petsamon pommitus rikon kansainoikeutta vastaan, sanotaan Berliinissä"

⁶¹ Aamulehti 2.8.1941 "Hyökkäys Petsamoon muistuttaa hyökkäyksiä Oraniin ja Dakariin"

englantilaiset suorittivat pommituksen, jonka lehti kertoo muistuttavan hyökkäyksiä Oraniin ja Dakariin. Afrikan Oran ja Dakar olivat olleet Ranskan Vichy-hallinnon hallussa kun Englanti oli hyökännyt 1940, ja maat eivät olleet virallisesti sodassa keskenään hyökkäysten tapahtuessa⁶², johon Berliner on vetänyt selvän yhteyden ja josta suomalaislehdet ilmeisesti ovat samaa mieltä.

Italialaiset ovat myös uutisoineet tapahtumasta kriittisesti. Helsingin Sanomien kirjeenvaihtaja Roomassa kertoo "Tribuna"-lehden pitävän Englannin ja Neuvostoliiton liittoa valitettavana, ja "Popolo di Roma"-lehti valittaa siitä miten Petsamon "marttyyrikaupunki" saa kokea englantilaisten ja bolshevikkien pommituksia. Lehti myös huomauttaa siitä että Suomen ja Englannin diplomaattisuhteita ei ole kuitenkaan vielä katkaistu.⁶³ Asiasta on uutisoitu myös Karjalan Viesti⁶⁴.

Hieman erikoisempaa lähdeaineistoa edustaa Aamulehden lainaama turkkilainen lehti "Cumhuriyet"⁶⁵. Artikkelin mukaan lehti pitää pommitusta osoituksena Englannin ristiriitaisesta suhtautumisesta Suomeen, huomauttaen miten kaksi vuotta aikaisemmin Englanti oli lähettämässä avustusretkikunta Suomen avuksi, ja artikkelissa on herännyt kysymys siitä minkä takia Englanti on pommittanut Suomea joka vain pyrkii korjaamaan vuoden 1940 vääryyden valloittamalla menetetyt alueensa takaisin. Aamulehti raportoi myös lyhyesti Amerikan lehdistön uutisoinnista⁶⁶. Artikkelissa Suomi-seura on tiedustellut New Yorkissa sijaitsevalta suomalaiselta taholta kuinka Amerikan lehdistö on raportoinut pommituksesta ja Suomen-Englannin diplomaattisuhteista, ja on saanut vastauksena miten amerikkalainen lehdistö on miltein vaiennut tapahtumista, tätä hiljaisuutta kuitenkin enempää selittämättä. Mikäli New York Timesin uutisointi aiheesta on edustavaa koko amerikkalaiselle

⁶² Mangold, 2012

⁶³ Helsingin Sanomat 2.8.1941 "Italian yleinen mielipide tuomitsee Petsamon pommituksen"

⁶⁴ Karjalan Viesti 2.8.1941 "Suurta paheksumista Italiassa"

⁶⁵ Aamulehti 6.8.1941 "Suhtautuminen Suomeen ristiriitaisista"

⁶⁶ Aamulehti 8.8.1941 "Amerikkalainen lehdistö melkein vaikenä"

lehdistölle, ei väite ole välttämättä väärässä ottaen huomioon New York Timesin julkaisemat vain neljä artikkelia pommituksista⁶⁷.

Kotimaisen lehdistön osalta ansioituvat Aamulehti ja Helsingin Sanomat. Aamulehti raportoi 3.8.1941 Turun Sanomien uutisoinnista koskien pommitusta⁶⁸. Artikkelin sävy on hyvin petetyn oloinen⁶⁹. Artikkelin tuntematon kirjoittaja muistuttaa lukijaa siitä miten anglo-amerikkalainen maailma on useasti juhlistanut suomalaisten taistelua ja jälleenrakentamista, ja ilmaisee järkytystä siitä miten englantia on sotkenut Suomen maailmansotaan johon sillä ei ollut mitään halua liittyä. Kirjoittaja kertoo miten kansan olisi vaikea jatkaa englantilaisten arvostusta mikäli pommitukset tulevat jatkumaan, ja artikkelin lopussa hän ilmoittaa että "kuolemanpelossaankin täytyy ihmisen pysyä ihmisenä ja englantilaisen fair playn gentlemannina". Tällaisen erittäin kriittisen artikkelin lisääminen on selvästi kannanotto myös Aamulehden osalta.

Helsingin Sanomat on raportoinut puolestaan Uusi Suomi-lehden artikkelista⁷⁰. Uusi Suomi on kirjoittanut pommituksesta hyvin kriittisesti, arvostellen muun muassa englantilaisten hyökkäyksen olevan vain "kädenojennus" Neuvostoliitolle jolla he pyrkivät osoittamaan tukensa venäläisille. Lehti kritisoi tätä ilmeistä liittoa englantilaisten ja bolshevikkien liittoa⁷¹, huomauttaen että Suomi vain puolustaa itseään bolshevikkejä vastaan⁷². Uusi Suomi myös lainaa virallista lähdettä

⁶⁷ New York Times 1.8.1941 "British air fleet strikes in Arctic"; New York Times 1.8.1941 "German claims 28 officially"; New York Times 4.8.1941 "British assault in Arctic hinted"; New York Times 6.8.1941 "Behind the rumors"

⁶⁸ Aamulehti 3.8.1941 "Petsamon pommituksesta kirjoittaa Turun Sanomat..."

⁶⁹ Esim. "Petsamon pommitus on vaarallinen isku inhimillisyyttä vastaan. Jos pommitukset laajenevat tai jatkuvat ovat monet vanhat periaatteet ja uskomukset saaneet kuoliniskun. Suomen kansa ei vielääkään jaksa uskoa sitä arvostamastaan Englannin kansasta." Aamulehti 3.8.1941 "Petsamon pommituksesta kirjoittaa Turun Sanomat..."

⁷⁰ Helsingin Sanomat 2.8.1941 "Muut lehdet..."

⁷¹ Operaation tavoitteena oli sotilaallisten tavoitteiden lisäksi osoittaa englantilaisten tukea Neuvostoliitolle, joten Uusi Suomi ei ollut aivan väärässä puhuessaan liitosta. Nevakivi, 138-140.

⁷² "On kohtalon ivaa, että se saa ensimmäisen ilmaisunsa hyökkäyksessä sellaisen pienen valtion alueelle, joka on saanut yksinään kestää bolshevikkivallan häikäilemättömän raa'an painostuksen ja joka on tarttunut aseihin yksinomaan turvatakseen itselleen ja muille pienille Pohjolan kansoille pysyvän rauhan ja turvallisuuden." Helsingin Sanomat 2.8.1941 "Muut lehdet..."

kertoessaan että venäläiset ovat osallistuneet hyökkäykseen Liinahamarissa, lähteenä on ilmeisesti toiminut aikaisempi uutinen valtioneuvoston tiedotuslaitokselta⁷³. Artikkelin lopussa pohditaan onko hyökkäys käsitettävänä sodanjulistuksena, mutta artikkelin mukaan näin ei ole, vaikka se onkin selvää että hyökkäys vaikuttaa negatiivisesti Suomen ja Englannin suhteisiin⁷⁴. Kuten Aamulehdenkin tapauksessa, Helsingin Sanomien valitsema artikkeli varmasti heijastaa heidän mielipiteitään aiheesta, joskin jopa rajummin kuin Aamulehti artikkelillaan. Kyseessä saattaa olla vain sota-ajan välttämätön Venäjä-kriittisyys, mutta artikkelin selvä bolshevisminvastaisuus on hieman ristiriidassa Helsingin Sanomien pyrkimyksissä puolueettomuuteen.

Englanninkielisten lehtien uutisointi muiden maiden reaktiosta rajoittui Suomeen. The Timesin ja The Manchester Guardianin yhteinen kirjeenvaihtaja⁷⁵ raportoi suomalaisten kivuliaasta yllätyksestä koskien Petsamon pommitusta. Tuntemattoman, ilmeisesti suomalaisen, lähteen mukaan pommituksessa kuoli ja haavoittui useita, mukaanlukien yksi suomalainen. Seuraten saksalaisten mallia, artikkeli jatkaa, viralliset raportit kuvaavat satamalle aiheutetut tuhot merkityksettöminä. Vaikka puolueettomia lähteitä ei ole vielä saatavilla, artikkeli väittää saksalaisten inspiroiman närkästyneisyyden olevan merkki siitä että suunnitelman Kirkkoniemen ja Liinahamarin käytöstä ovat ottaneet kolhun pommitusten ansiosta.

The Daily Telegraphin artikkeli 2.8.1941 kertoo silminnäkijäkuvauksen Petsamon pommituksesta. Tuntematon

⁷³ Helsingin Sanomat 1.8.1941 "Venäläisiä lentokoneita osallistui hyökkäykseen"

⁷⁴ "Tässä yhteydessä herää tietenkin helposti kysymys, onko englantilaisten suorittama ilmapommitus käsitettävä sodanjulistukseksi Suomelle. Arvattavasti sitä ei ole niin ymmärrettävä. Mutta selvää on, että se ei voi olla haitallisesti vaikuttamatta Englannin ja Suomen vastaisiin suhteisiin. Se on todistuksena harvinaisesta häikäilemättömyydestä, samalla kuin ilmahyökkäyksen näin yllättävän nopea suorittaminen osoittaa Suomen hallituksen oikein arvioineen tilanteen katsoessaan edellytyksiä puuttuvan säännöllisten suhteiden ylläpitämiseen Suomen ja Englannin välillä." Helsingin Sanomat 2.8.1941 "Muut lehdet..."

⁷⁵ The Times 2.8.1941 "Russian control of Gulf of Finland"; The Manchester Guardian 2.8.1941 "Finns' pained surprise at British raid"

silminnäkijä kertoo sään olleen pilvinen ja englantilaisille suosiollinen suojaten heidän saapumisensa mereltä, kun noin 32 konetta syöksyi odottamatta sataman kimppuun. Silminnäkijän arvion mukaan uhriluku ei todennäköisesti ollut suuri koska suurin osa pommeista putosi sataman ulkopuolelle. Verrattuna viralliseen raporttiin⁷⁶ tämä silminnäkijä on hyökkäyksen osalta erehtynyt, jos häntä on laisinkaan olemassa. On tietenkin mahdollista että tämä silminnäkijä on The Daily Telegraphin omaa keksintöä propagandatarkoituksiin. Artikkelin jatkaa kertomalla miten pommitus on herättänyt närkästystä suomalaisessa lehdistössä, mutta yksityishenkilön kommentti Ruotsista ei ole samoilla linjoilla. Päinvastoin, hyökkäyksen kerrotaan mahdollisesti herättäneen kunnioitusta Englannin pitkän kantaman pommituskykyä kohtaan. Hyökkäystä pidetään loogisena jatkumona Churchillin lausunnolle jonka mukaan saksalaisia vastaan hyökätään missä vain he ovat⁷⁷. Artikkelin päättyy kertomalla että huolimatta ruotsalaisten omista intresseistä Suomen ja Neuvostoliiton välistä sotaa kohtaan, on huomattavissa selvä lasku ruotsalaisten innokkuudessa Suomea kohtaan.⁷⁸

Tässä The Daily Telegraphin artikkelissa on hyvin selkeä propagandan vivahde. Artikkelin yrittää selvästi näyttää englantilaisten hyökkäyksen onnistuneempana kuin se todellisuudessa oli, ja huomauttaa hieman aiheen ohi että Suomen naapurilla Ruotsilla alkaa olla epäilyksiä Suomea kohtaan. Artikkelin mainitsema silminnäkijä on hyvin todennäköisesti fiktiivinen ottaen huomioon että hänestä ei ole mitään mainintaa missään muussa lehdessä.

New York Timesin artikkelissa joka on julkaistu 4.8.1941 käsittelee yksityiskohtaisesti huhuja joiden mukaan englantilaiset ovat suunnittelemassa maihinnousua Pohjois-Eurooppaan. Artikkelin yhteydessä mainitaan suomalaisen lehdistön epäilevän Kirkkoniemen ja Liinahamarin pommitusten olleen osa isompaa operaatiota, suuren

⁷⁶ Tovey 1941

⁷⁷ "They are regarded as the logical sequel to Mr. Churchill's statement that the Germans will be attacked wherever they are found." The Daily Telegraph 2.8.1941 "Twilight raid"

⁷⁸ The Daily Telegraph 2.8.1941 "Twilight raid"

englantilaisen laivaston läsnäolosta Jäämerellä ja venäläisten pohjoiseen keskittämien joukkojen määrän viitaten siihen.⁷⁹

The Times julkaisi 4.8.1941 artikkelin joka käsittelee suomalaisten vastausta pommituksiin. Artikkelin mukaan suomalaisten Englantiin lähettämä virallinen lausunto sisältää myös vastalauseen Petsamon pommitusta kohtaan. Suomalaisten kerrotaan väittävän että Englanti oli saartanut Petsamon jo ennen Saksan hyökkäystä Neuvostoliittoon, jolloin Petsamossa olleet saksalaisjoukot olivat siellä olleet laillisen kauttakulkusopimuksen mukaisesti. Sen lisäksi huomautetaan että aikaisemmassa lausunnossa jonka Englanti oli Suomelle lähettänyt ei ollut mitään mainintaa Petsamon pommituksesta. Artikkelin lopussa toistetaan sama väite isommasta suunnitelmasta kuin New York Timesin artikkelissa.

80

Toisin kuin suomalaiset lehdet, englanninkieliset lehdet eivät nimeä yksittäisiä suomalaisia sanomalehtiä, vaan viittaavat suomalaiseen lehdistöön kokonaisuutena. Kyseessä voi olla yksinkertainen yleistys, ja ottaen huomioon että tutkitut suomalaiset sanomalehdet ovat tavalla tai toisella kaikki reagoineet negatiivisesti pommituksiin, ei yleistäminen ole välttämättä väärä käytäntö.

5. Korjausta edelliseen - kuinka tutkittavat lehdet vastasivat uuteen tietoon

Liinahamarin ja Kirkkoniemen pommitusten yksityiskohdat tarkentuivat elokuun kuluessa. Tärkeimpinä lähteinä uusille tiedoille osoittautuivat saksalaisen sotakirjeenvaihtajan yksityiskohtainen raportti hyökkäyksistä, sekä Englannin eversti Kimminsin antama tiedonanto operaatiosta. Molemmat tiedotukset jäivät selvästi vähemmälle huomiolle

⁷⁹ New York Times 4.8.1941 "British assault in Arctic hinted"

⁸⁰ New York Times 4.8.1941 "British assault in Arctic hinted"

englanninkielisessä lehdistössä, mutta niistä uutisoitiin laajasti suomalaisten puolella.

Saksalaisen sotakirjeenvaihtajan raportista uutisoivat Keskisuomalainen⁸¹ ja Aamulehti⁸². Keskisuomalaisen artikkelissa kerrotaan yksityiskohtaisemmin saksalaisten arvioista englantilaisten ja venäläisten operaation suunnitelmia koskien. Aikaisemmin saksalaisten raportoimat tiedot, noin 40 osallistunutta lentokonetta ja 28 englantilaista menetystä, vahvistetaan, ja huomautetaan että "torpeedokoneiden"⁸³ suuri määrä vihjaa hyökkäyksen kohteena olleen juuri satamissa olleet laivat. Artikkelissa kerrotaan myös Murmanskin pommitusmatkalta palanneiden Stuka-koneiden osallistuneen ilmataisteluun hävittäjäroolissa perääntyviä venäläisiä koneita vastaan. Tiedotuksessa kerrotaan myös että englantilaisten laivostoon kuului yhden lentotukialuksen, tai "emäaluksen" kuten artikkelissa sitä kutsutaan, lisäksi useita muitakin suuria aluksia. Venäläisten kerrotaan lähettäneen operaatioon omia pommikoneitaan. Tämän ilmataistelun kerrotaan olevan tähän mennessä suurin Pohjolassa käyty ilmataistelu. Aamulehden artikkeli⁸⁴ aiheesta on tiiviimpi mutta muuten sisältää samat tiedot kuin Keskisuomalaisen artikkeli⁸⁵.

Kun tätä saksalaista selontekoa verrataan kuninkaallisen laivaston omaan raporttiin⁸⁶, on vaikea olla huomaamatta ristiriitoja: Englantilaisten menetetyt koneet ovat niistä isoin, kuten on aikaisemmin mainittu. Venäläisten koneiden osallisuus operaatioon on myös kiistanalaista ja, perustuen virallisen raportin⁸⁷ tietoihin, todennäköisesti valhetta; Kuninkaallisen laivaston raportissa olisi varmastikkin mainittu jos venäläiset olisivat ottaneet osaa operaatioon, mutta heitä ei siinä mainita

⁸¹ Keskisuomalainen 4.8.1941 "Stukat hävittäjinä Pohjolassa"

⁸² Aamulehti 3.8.1941 "Petsamon pommitus"

⁸³ "Englantilaiset menettivät siinä 28 lentokonetta, näistä 20 torpeedokoneita"
Keskisuomalainen 4.8.1941 "Stukat hävittäjinä Pohjolassa"

⁸⁴ Aamulehti 3.8.1941 "Petsamon pommitus"

⁸⁵ Keskisuomalainen 4.8.1941 "Stukat hävittäjinä Pohjolassa"

⁸⁶ Tovey 1941

⁸⁷ Tovey 1941

sanallakaan. On toki mahdollista että virallisten raporttien käytäntönä oli vain selittää omien joukkojen toimintaa, mutta pidän tällaisen tärkeän yksityiskohdan kokonaan poisjättämistä hyvin epätodennäköisenä. On hankala moittia saksalaista kirjeenvaihtajaa hänen tietämättömyydestään koskien esimerkiksi toista lentotukialusta, mutta kirjeenvaihtajan tarinassa on selvä propagandan tuoksu; Saksalaisilla oli hyvin todennäköisesti parempi kuva siitä mitä oikeasti tapahtui, mutta tätä on tietenkin vaikea todistaa ilman Saksan armeijan sisäisiä lähteitä. Tässä kohtaa on hyvä ottaa huomioon että suomalaisia raportteja ei aiheesta ole pommituksen jälkeen julkaistun valtioneuvoston tiedotuskeskuksen tiedonannon lisäksi jota käsiteltiin aikaisemmin. Todennäköisin syy tähän on että Liinahamarissa, ja luonnollisesti Kirkkoniemessä, ei paikalla todennäköisesti ollut suomalaisia sotilaita tai joukkoja todistamassa tapahtumaa koska vastuu Petsamon ja Liinahamarin alueen puolustuksesta oli enimmäkseen saksalaisten joukkojen vastuulla⁸⁸.

Toinen lähde, eversti Kimminsin selonteko operaatiosta, sai huomiota niin suomalaisilta kuin englanninkielisiltäkin lehdiltä. Aiheesta uutisoivat suomalaisista lehdistä Aamulehti⁸⁹ ja Keskisuomalainen⁹⁰, englantilaisista lehdistä vain The Daily Telegraph⁹¹. Kimminsin antaman tiedonannon mukaan operaatioon osallistuivat lentotukialukset "Victorious" sekä "Furious". Raportin mukaan Kenraali Walkerin johtaman osaston hyökkäys epäonnistui koska juuri ennen hyökkäyksen alkua vallinnut sumu hälveni, ja saksalainen lentokone onnistui hälyttämään englantilaisten tulemisesta. Englantilaisten tiedonannon mukaan he menettivät 16 lentokonetta, ja 19 lentäjää jäi vangiksi. Kaksi lentäjää

⁸⁸ Saksalaisten vuoristojoukkojen "Ryhmä Lindinger" oli puolustamassa Petsamoa ennen saksalaisten hyökkäystä Neuvostoliittoon, ja heinäkuun viidentenä päivänä Saksan Norjan-armeija oli perustanut "Sicherungsgruppe Petsamo"-nimisen osaston, johon kuului saksalaisten lisäksi heidän komentoonsa alistettuja suomalaisia joukkoja. Suomalaisten joukkojen osuus oli kaksi komppaniaa ja tykistöä, mutta saksalaisilla oli osastossa mukana 68. moottoripyöräpataljoona sekä tykistöä. Saksalaisilla oli täten kaikella todennäköisyydellä enemmän joukkoja puolustamassa aluetta. Korpi 1996, 121-122.

⁸⁹ Aamulehti 15.8.1941 "Englantilaisten yllätyshyökkäys Kirkkoniemeeseen ja Petsamoon"

⁹⁰ Keskisuomalainen 15.8.1941 "Brittien hyökkäys Petsamoon epäonnistui täydellisesti"

⁹¹ The Daily Telegraph 14.8.1941 "Arctic air raid survivors"

onnistui laskeutumaan Venäjän puolelle rintamaa, ja he ovat artikkelin julkaisuhetkellä matkalla takaisin Englantiin.

Kontrasti suomalaisten ja englantilaisen lehden välillä on selvä. Aamulehden ja Keskisuomalaisen artikkelit ovat identtiset, poislukien otsikot; Aamulehden otsikko "Englantilaisten yllätyshyökkäys Kirkkoniemeen ja Petsamoon ei onnistunut, englantilainen selonteko hyökkäyksestä"⁹² on neutraalimpi kuin Keskisuomalaisen "Brittien hyökkäys Petsamoon epäonnistui täydellisesti, englantilaiset itse tunnustavat sen"⁹³. Tämä ero otsikoissa onkin hieman erikoinen, vaikkakin pieni, yksityiskohta. Ottaen huomioon miten Aamulehti aikaisemmin uutisoi pommituksesta niin kriittisesti⁹⁴ ja kuinka Keskisuomalainen pysytteli maltillisempänä⁹⁵, luulisi että otsikoiden kuuluisi olla toisin päin. Tosin tällainen pieni hairahdus on tuskin merkki lehtien muuttuvasta asenteesta. The Daily Telegraphin artikkeli tuntuu pyrkivän säilyttämään jonkinlaista onnistumisen tunnetta operaatiota kohden, kun se kertoo artikkelin alussa miten Kirkkoniemeen ja Liinahamariin laukaistujen torpedojen kärkiin oli maalattu terveisiä lentäjien kotipaikkakunnilta. Artikkelin jatkuu kertomalla samoja yksityiskohtia hyökkäyksistä kuin mitä suomalaiset lehdet raportoivat.

Huomioitavaa näiden uusien tietojen uutisoinnissa on miten suurin osa lehdistä ei näitä uusia tiedotuksia uutisoi lainkaan. Helsingin Sanomien viimeinen artikkeli jossa pommitukset mainitaan englantilaisten maihinnousua⁹⁶ Pohjois-Eurooppaan koskevien huhujen yhteydessä on julkaistu 6.8.1941⁹⁷, Karjalan Viestin viimeisessä artikkelissa 8.8.1941

⁹² Aamulehti 15.8.1941 "Englantilaisten yllätyshyökkäys Kirkkoniemeen ja Petsamoon"

⁹³ Keskisuomalainen 15.8.1941 "Brittien hyökkäys Petsamoon epäonnistui täydellisesti"

⁹⁴ Aamulehti 3.8.1941 "Petsamon pommitus"; Aamulehti 3.8.1941 "Petsamon pommituksesta kirjoittaa Turun Sanomat..."

⁹⁵ Keskisuomalainen 2.8.1941 "Hyökkäys Petsamoon muistuttaa brittien hyökkäyksiä Oraniin ja Dakariin"

⁹⁶ Maihinnousu Jäämeren rannikolla oli saksalaisille suuri huolenaihe, ja Neuvostoliiton joukot suorittivatkin muutamia pienimuotoisia koukkaushyökkäyksiä meren kautta. Suurimuotoinen maihinnousu Pohjois-Eurooppaan olisi vaarantanut koko Saksan armeijan pohjoissivustan. Vahtola & Onnela 1999, 617-619.

⁹⁷ Helsingin Sanomat 6.8.1941 "Englanti suunnittelee maihinnousua Pohjois-Eurooppaan?"

keskitytään samaan maihinnousuhuhuun⁹⁸, New York Times käsittelee 6.8.1941 ilmeisesti yleisiä maihinnousuhuja, mukaanlukien edellisen, artikkelissaan⁹⁹, The Timesin viimeinen maininta pommituksista on artikkelissa joka koskee Suomen ja Englannin diplomaattisuhteita¹⁰⁰, ja ehkä räikeimpänä heitteillejättönä on The Manchester Guardianin artikkeli samalta päivältä kuin edellämainittu The Daily Telegraphin artikkeli, 14.8.1941¹⁰¹, jossa kerrotaan kuinka Englannin kuningas oli käynyt vierailulla laivaston keskuudessa ja muun muassa lyönyt ritariksi amiraali John Toveyn (Sama Tovey joka loi tutkimuksessa käytetyn raportin¹⁰²).

On ilmeisen selvää että Kirkkoniemen ja Liinahamarin pommitukset eivät ylittäneet uutiskynnystä tarpeeksi korkealta että niitä koskevia tietoja pidettiin tarpeellisina päivittää useimpien lehtien kannalta. On toki huomattavaa että maailmalla raivosi sota, ja yksi pommitusoperaatio ei todennäköisesti ollut tarpeeksi merkityksellinen saadakseen yhtään enempää huomiota kuin se on jo saanut. Tietojen päivittämisen alhainen tärkeys on siis ymmärrettävää, mutta jääkin kysyttäväksi minkä takia Keskisuomalainen, Aamulehti ja The Daily Telegraph näkivät asian uutisoinnin arvoiseksi. Suomalaisten lehtien motiivina on hyvin voinut olla helppo propagandauutisointi, mutta The Daily Telegraphin päätös uutisoida selvästi negatiivinen uutinen jää askarruttavaksi.

6. Yhteenveto

Tutkimuksen tuloksena on helppo todeta että operaatio E.F. oli suomalaisille lehdille selvästi tärkeämpi kuin englanninkielisille. Suomalaiset lehdet julkaisivat aiheesta paljon enemmän artikkeleita, ja artikkelin olivat useammin yksinomaan keskittyneitä pommituksiin.

⁹⁸ Karjalan Viesti 8.8.1941 "Suunnitteleeko Churchill englantilaisten maihinnousua Lapissa?"

⁹⁹ New York Times 6.8.1941 "Behind the rumors"

¹⁰⁰ The Times 4.8.1941 "Finland and raid on Petsamo"

¹⁰¹ The Manchester Guardian 14.8.1941 "King's visit to Home Fleet"

¹⁰² Tovey 1941

Pommitukset ovat selvästi jääneet englanninkielisille lehdille vain sivuhuomioksi muun sodankäynnin ohella. Joka tapauksessa uutinen oli myös suomalaisessa lehdistössä lyhytaikainen sen lopulta pienestä vaikutuksesta johtuen. Tapahtumasta kuitenkin uutisoitiin maailmanlaajuisesti, kuten selvisi etenkin kotimaisten lehtien raportoinnista ulkomaiden lehtien artikkeleista.

Suomalaisten lehtien ensireaktiot olivat neutraaleja, mutta lehdet sijoittivat tapahtumaa koskevia uutisia silti etusivuilleen. Englanninkielisten lehtien reaktio jäi sivuhuomautukseksi muun sodankäynnin keskelle. Tulevissa artikkeleissa suomalaiset lehdet osoittivat selvää kannanottoa tapahtumaan, kun taas englanninkieliset lehdet uutisoivat pommituksesta kuin mistä tahansa muusta pommituksesta. Lehtien väliset tavat uutisoida samoista aiheista vaihtelivat suomalaisen lehdistön sisällä vain pienissä yksityiskohdissa, joka koskee myös englanninkielisten lehtien välistä uutisointia, mutta erot ovat huomattavia kun verrataan suomalaisia ja englanninkielisiä lehtiä. Pommitusten merkityksettömyys näkyy uutisoinnin hidastumisessa, sekä uusien tietojen raportoimatta jättämisessä muutamaa päättäväistä lehteä lukuunottamatta; Muut lehdet olivat jo jatkaneet sotaa toisaalla.

7. Lähteet, tutkimuskirjallisuus ja liitteet

Alkuperäislähteet:

Aamulehti 31.7.1941 - 15.8.1941

The Daily Telegraph 1.8.1941 - 14.8.1941

Helsingin Sanomat 31.7.1941 - 6.8.1941

Jousimies 1.8.1941 - 18.8.1941

Kansallissosialisti 1.8.1941

Karjalan Viesti 1.8.1941 - 8.8.1941

Keskisuomalainen 1.8.1941 - 15.8.1941

The Manchester Guardian 1.8.1941 - 14.8.1941

New York Times 1.8.1941 - 6.8.1941

The Times 31.7.1941 - 4.8.1941

Tovey, John C. (1941), "The carrier borne aircraft attack on Kirkernes and Petsamo".

Julkaistu lehdessä The London Gazette 26.5.1948

<http://www.ibiblio.org/hyperwar/UN/UK/LondonGazette/38300.pdf>

Tutkimuskirjallisuus:

Ruokonen, Tommi (2010), Pro gradu "Englanti julistaa sodan - Suomalaisen sanomalehdistön asennoituminen ennen sodanjulistusta ja sen jälkimainingeissa vuonna 1941". Tampereen yliopisto, historiatieteen ja filosofian laitos.

Pilke, Helena (2012), "Korsu-uutisia!: Rintamalehtien jatkosota". Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tommila, Päiviö (1988), Suomen Lehdistön Historia: 5, Hakuteos Aamulehti-Kotka Nyheter: Sanoma- Ja Paikallislehdistö 1771-1985. Kuopio: Kustannuskiila.

Torvinen, Taimi (1982), Ulkomaisen sanomalehdistön historia. Espoo: Weilin+Göös.

Mangold, Peter (2012), *Britain and the defeated French: From occupation to liberation, 1940-1944*. London ; New York : New York: I.B. Tauris ; Distributed in the United States exclusively by Palgrave Macmillan.

Vahtola, Jouko & Onnela, Samuli (1999), *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920-1944*. Rovaniemi: Petsamo-seura.

Korpi, Kalle (1996), *Tavoitteena Muurmanni: Saksan Norjan-armeija ja Pohjois-Suomen rintamasuunta joulukuusta 1940 joulukuuhun 1941*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.

Herrmann, Kurt, Länsiluoto, Väinö, Haglund, Erkki, & Dietl, Gerda-Luise (1957), *Dietl - napapiirin kenraali: Saksalaisten sotatoimet Pohjois-Skandinaviassa ja Suomessa toisen maailmansodan aikana*. Loviisa: Loviisan uusi kirjapaino.

Nevakivi, Jukka (1976), *Ystävistä vihollisiksi: Suomi Englannin politiikassa 1940-1941*. Helsinki: Tammi.

Liitteet:

Liite 1. Lähde: Herrmann 1957. Kuva kirjan takataskun sisältämästä liiteosiosta.

